אגרות הראי"ה - כרך א' - אגרת עט

תמצית האגרת

תאריך ומקום: י"ב תמוז תרס"ז - יפו
נמען: ר' אהרן נייווירט

הרב קוק משיב על שאלות באמונה. ההשקפה הנכונה היא לעלות למקום שממנו נראות כל הדעות עולות למקום אחד, להבדיל מסבלנות קרה. תענית: היא מצווה רק למי שכוחותיו מלאים יותר מן הנדרש, ובזמן שהכוחות חלשים היא חטא. חלומות: יש להם קשר לחיים ויש לתת מקום לרגשי הנפש, אך אין להמשיך ממה שמחוץ לחיים המעשיים דרכי חיים, כי התורה קשרה את המצוות אל החיים.

עיקרי הדברים

- אחדות הדעות לעומת סבלנות קרה.
- טעם התענית ומתי היא ראויה.
- חלומות ותענית חלום.

נוסח האגרת

ב"ה[1], עה"ק[2] יפו ת"ו[3], י"ב תמוז תרס"ז[4].

לכבוד החכם הנכבד מוהר"א[5] נייווירט שי'[6], שלו'[7] וברכה.

מכתבו הנכבד הגיעני. ומאד שמחתי לראות, כי בחר בספר המעסיק את הלב והרגש בעמקי התורה והעבודה, ומאד חפצתי להגיה אור כפי מיעוט יכלתי על כל שאלותיו בהרחבה. אבל אני טרוד גדול כעת, ומוכרח אני להשיב, בקיצור נמרץ, רק הלכות פסוקות, כפי המבורר בלבבי בקצרה.

כלל גדול אומר לכבודו, שההשקפה היותר מאירה בעניני אמונות ודעות, כמו בכל ענינים נשגבים, היא לצאת מהחוג הצר, שבו נמצאים שיטות מחולקות, הצוררות זו את זו ומבטלות אלו את אלו, ולבא עד מרום הפסגה, שמשם נשקפות כל הדעות בשרשן, איך שכולן עולות למקום אחד, ורק שינוי תנאים בארחות החיים ובמצב הנפשות הוא המחלק ביניהן. והחוקר המיושב, המשתמש בשכל ישר, מצורף לרגש בהיר ונכון, ידע איך להוקיר כל דבר בערכו, ואיך לשלב כל הדעות במצב כזה, שכל אחת תשלים את החסרון שיש בחברתה, אפילו במקום שהן נראות כחולקות זו על זו. זאת היא ההשקפה העליונה, הנובעת מההכרה האלקית האמיתית, "הכולל הכל וכללם יחד" וצריך בזהירות לחלק בין הצעה כוללת זאת, שהיא יודעת להעמיק אל חקר כל אחת מהדעות, ולהוקיר כל רגש כפי עומק שיוויו, ובין הסבלנות הקרה, הבאה מתוך מה שאין העולם הרוחני תופס מקום בנפש: זאת האחרונה מוכרחת היא לסגת אחור מפני האורה וברק החיים, והראשונה תגדל ותפרח תמיד במעלה יותר גדולה, עד

---

1 ב"ה - ברוך השם
2 עה"ק - עיר הקודש
3 ת"ו - תבנה ותכונן
4 תרס"ז - השנה תרס"ז (1906/1907)
5 מוהר"א - מורנו הרב רבי שם שמתחיל באות א (כגון אברהם / אליהו / אהרן / אליעזר) - הפירוש המדויק תלוי בשם האדם
6 שי' - שיחיה
7 שלו' - שלום

אשר תמלא הארץ דעה את ד', שאז "לא ירעו ולא ישחיתו בכל הר קדשי", ועם מילוי העושר המדעי והרחבת כל שיטה לפרטיה יהיה גדול כח השלום המקורי המאגד את כולם,

ונשוב עתה אל התענית. אנו רואים בעינינו, שהעולם כולו, ביחוד עולם החיים, הוא משתכלל, לא ע"י[8] חיבורי כחות מצומצמים שכ"א ואחד פועל על גבולו, כ"א[9] ע"י התחברות של כחות, שכ"א שואף להתרחב יותר מגבולו, וחברו ג"כ[10] שואף כן, וכשהם פוגשים זה בזה דוחק כ"א את חברו ועוצרו, וע"י[11] התגוששויות כאלה מתהוה חזיון החיים. זה נוהג בין בטבע החמרי, בין אפילו בטבע השכלי והמוסרי. וזהו אור זיו חסד החיים, המתמלאים תמיד ממקור אין-סוף בכל צדדיהם, עד שהם מסבבים חיים, בין בהתגברם והתפרצם, בין בהדחקם והעצרם. ועפ"ז[12] הכחות הגופניים של האדם הם צריכים להיות בריאים ומלאים, לא רק ע"פ[13] אותה המדה שההגבלה המוסרית דורשת אותם, כ"א במדה יותר חזקה מזה. כן צריך להיות כשהעולם הוא כתיקונו. אותו המותר של ההתגברות הגופנית, באופן הגון צריך הוא להיות הולך ע"י איזה עמל המכשיר את המוסר העליון, זהו עמל התורה והמצות, שכדי להעמיק את רישומם, ולקבע את ערכם חזק בחיים, יש להם דוקא דברים העוצרים בעדם, בין מצד החברה, בין מצד הרעיון האנושי טרם שנתבכר יפה, ובזה הוא משלים את תעודתו. האדם לא נברא ג"כ באופן כזה שלא יחטא כלו, כ"א שיזהר מן החטא, ואם ישגה ויחטא ישוב. התשובה בעצמה היא ג"כ התעוררות-חיים נפלאה. בכללות המציאות, ההתעסקות של ההריסה שלצורך בנין גם היא בנין תקרא. ע"כ[14] מובן הדבר, שאדם שכחותיו הם מלאים יותר מכל הצורך לפעולה, יותר מהנדרש לו להרגשת החיים הישרים ולעבודה נדרשת, עד שגם עמל הדרישה והעיון לא יספיקו להעמיד את הכחות על מדתם הראויה, לאיש הזה התענית היא חובה קדושה, נדרשת לו ע"פ רוב לפי תכונת מצבו החומרי ג"כ, וק"ו[15] לפי מצבו המוסרי. רק הנטיה הפראית של הזלילה תסבול מעט מזה, וזה יוסיף עוד לוית חן על המבוקש של התענית. אבל כל חלקי הגוף והנפש יוסיפו בזה ערך ויופי, וגם אמץ מסודר. זוהי התענית המפוארת בפי חכמי תורה. ממילא מובן, שבזמן שהעולם לקוי והכחות הנם מחוסרים, ע"י קלקולי המנהגים של התרבות הפגומה, עד שלא די שלא נמצא באדם שפע כח יותר על הנדרש לעבודת מעשה ועבודת עיון, כ"א עוד חסר לו הרבה מההכרח, אז תהי'[16] התענית לחטא ולא למצוה. תעניות הצבור, שאנו מחזיקים לזכרון החרבן, יש בהן ג"כ ממין זה. חסרון העבודה הלאומית, שאוכלת הרבה בחיי אומה סדורה, גורם שכחות מיותרים יקבצו באומה בכללה, והתיקון המוסרי הנובע מהם הוא להריקם ע"י תענית, שנועדה ג"כ לזכרון, שהשמוש בכחות המיותרים לרעה גרם לאבד את אשרנו הכללי, "והיה תף וחליל וגו'[17] ואת פועל ד' לא יביטו" וגו'.

החלומות. מהשקפה בהירה של דעת אלקים, אנו באים להחליט, שהעולם הפנימי שלנו הוא מונהג בסדרים לא פחות מכוונים ומדויקים מהעולם החיצוני, ע"כ א"א[18] שהמצב של

---

8 ע"י - על ידי
9 כ"א - כי אם
10 ג"כ - גם כן
11 וע"י - ועל ידי
12 ועפ"ז - ועל פי זה
13 ע"פ - על פי
14 ע"כ - על כן
15 וק"ו - וקל וחומר
16 תהי' - תהיה
17 וגו' - וגומר (וכן הלאה בפסוק)
18 א"א - אי אפשר

החלום, שהוא חלק הגון מהחיים, לא יהי'[19] מקושר בקשר חשוב עם כללות החיים, החמריים והמוסריים. וכאשר ע"פ רוב א"א לאדם להכיר אל נכון מצבו הפנימי, יחושו הנאמן אל המושגים האלקיים, שהמה יסוד האושר והמוסר, נטייתו אל האשר והטוב מצד עצמם, לא מצד שום סבה חיצונית הפועלת עליו, ולפ"ז[20] ערך כחותיו לענין שמושם וצרכם. הכרעה פנימית כזאת מתבחנת יותר בדרך אינסטינקטיבי, שלא רק השכל יבחין אותה, כי"א ביותר כח המדמה החפשי, שבצירוף הבחנה שכלית מעמידים את הדברים על מכונם, ומבררים את הרשמים הנובעים מתוך התוכן היותר פנימי של ההכרה העצמית, שהם היותר ראויים לסמוך עליהם ביושר לבב, שזהו התוכן של הבחנת החלומות ורגשי הנפש הפנימיים בכלל.

בנוגע לתענית-חלום. בכלל ראוי לתן מקום הגון בחיים לרגשי הנפש כמו שהם, בלא התחכמות יתרה, שזאת היא עצם חכמת החיים. ע"כ המצב הנפשי, שתובע מהאדם למלא את דרישתו ע"י איזה צער וסיגוף, שהיותר טבעי היא התענית, הוא ענין הראוי לתן לו מקום. ובזה הוא מוצא את ערכו לזכר נפש יקרה ואהובה וכל כיו"ב[21]. אמנם בענין יו"כ[22], צריכים אנו לשים לב כי המחשבה האלקית כוללת כל רעיון חדש או ישן, ע"כ כל דרך וענין אשר נמצא לטוב נוכל בבטחה לתלות בטעמי תורה, ובכלל זהו דרך התורה לרמז על איזה יסוד, שממנו אנו יכולים לשאוב מקורי ידיעות והכרות מוסריות כלליות, להעמיד לנו דרך חיים לעד, בכלל חקים ומשפטים צדיקים.

אמנם יתר ההשערות בענינים הנפשיים, העומדים חוץ מגבול החיים המעשיים והמוסריים, אף שאין אנו יכולים להכחישם, מ"מ[23] אין לנו להמשיך על פיהם ארחות חיים ע"פ תורתנו הק'[24], שהרחיקה אותנו מלהיות צוללים בחזיונות בלתי-ברורים, כאשר אסרה לנו כל מיני כשוף ודרישה אל המתים, ואסרה לכהנים להטמא למתים. וקשרה את המצות כולן אל החיים. ואמרו בירושלמי דברכות פ"ג, "כל ימי חייך, ימים שאתה עוסק בהם בחיים, ולא ימים שאתה עוסק בהם במתים". העולם המופשט מן החיים המעשיים ראוי להיות יותר מלא ונשא מהחיים המוגבלים, אבל אם נבא להמשיך ממנו מעשים ונמוסים ורעיונות מעסיקים את הכלל, ודאי יטמאו את הרעיון. ע"כ אפילו הנביאים לא נתנבאו כי"א לימות המשיח, אבל עוה"ב[25] עין לא ראתה אלקים זולתך.

כללתי במאמרים קצרים את יסודי השקפותי על השאלות האמורות במכתב כ"ת[26]. ויסלח לי על קיצורי, כי א"א לי להרחיב הדברים כעת מפני טרדתי הרבה.

ואומר שלו' וברכה, כנה"י[27] ונפש דוש"ת[28] באהבה,

הק' אברהם יצחק ה"ק הנ"ל

נוסח האגרות וההערות: אגרות הראי"ה, כרכים א׳-ד׳

---

19 יהי' - יהיה
20 ולפ"ז - ולפי זה
21 כיו"ב - כיוצא בזה
22 יו"כ - יום כפור
23 מ"מ - מכל מקום
24 הק' - הקטן
25 עוה"ב - עולם הבא
26 כ"ת - כבוד תורתו
27 כנה"י - כנפשו היקרה
28 דוש"ת - דורש שלומו ותורתו